

یادداشت‌های قرآنی

دکتر فریدون سیامک‌نژاد

بوده که مؤمنان و افراد صالح را به مشورت با هم دیگر در کارها توصیه می‌کند و یکی از خصوصیات این افراد خدا جوی راه مشورت در کارهایشان می‌دانند.

در حقیقت، باید گفته شود که خصوصیتی را در آیه فوق برای بندگان صالح خدا عنوان می‌کند که عبارتند از:

۱. دعوت پروردگار خود را اجابت می‌کنند.

۲. نماز را بر پا می‌دارند.

۳. کارهایشان به صورت مشورت در میان

آن‌ها است.

۴. از آن چه به آن‌ها روزی داده شده، انفاق می‌کنند.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَ
أَمْرُهُمْ سُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ
(آیه ۸۳ سوره شوری)

و کسانی که دعوت پروردگارشان را اجابت کرده و نماز را بر پا می‌دارند و کارهایشان به صورت مشورت در میان آن‌ها است و از آن چه به آن‌ها روزی داده‌ایم، انفاق می‌کنند.

یادآوری

همان‌گونه که در ابتدای بررسی این سوره، یعنی سوره شوری عرض کردم، علت نام‌گذاری این سوره، به واسطه این آیه

یادآوری

اگر چه کیفر بدی به افراد، مجازاتی همانند آن دارد، عفو و بخشش، نه تنها باعث می‌شود که خداوند به او پاداش دهد، بلکه موجب می‌گردد که آرامش و سکینه‌ای نزد افراد مؤمن و بخشش کننده به وجود آید. البته، باید در نظر داشت که ظلم و تعدی به افراد و زیر پا گذاشتن عدالت نسبت به آن‌ها، نزد خداوند تبارک و تعالی پذیرفته نبوده، پروردگار یکتا، هرگز ظالمان را دوست ندارد. از این رو، آیه فوق به این مسأله اشاره داشته، چنین می‌فرماید که کیفر بدی، مجازاتی است همانند آن و هر کس عفو و اصلاح کند، پاداش او با خدا است. خداوند نیز، ظالمان را دوست ندارد.

واقعیت مسأله این است که باید در نظر داشته باشیم که مبدا به خاطر این که بعضی از دوستان مورد ستم واقع شده‌اند، مقابله به مثل را از حد بگذرانیم و خود مبدل به افراد ظالمی شویم، به خصوص این که در جوامعی هم چون جامعه عرب در آغاز اسلام، احتمال تجاوز از حد به‌هنگام پاسخ گفتن به ظلم، احتمال قابل توجهی بوده و باید حساب یاری مظلوم، از انتقام جویی جدا شود.

البته، باید کار ظالم بدی نامیده شود، اما کیفر او مسلماً بدی نیست و اگر در آیه از آن تعبیر به سیئه (بدی) شده، در واقع به خاطر قرینه مقابله است، یا این که از دیدگاه ظالم که مجازات می‌شود، سیئه می‌باشد. علی‌رغم همه این مسایل، عفو و بخشش

بنابراین، مؤمنان و افراد صالح به قدرت‌های غیرخدایی تکیه نکرده، همه چیز را از خدا می‌خواهند و همیشه به او توکل می‌کنند. این افراد کسانی هستند که نماز را بر پا می‌دارند. در نماز خود نیز، فقط خدا را در نظر دارند و نماز آن‌ها باعث می‌شود که از گناه و فساد دوری کرده، در نماز خود حضور قلب داشته باشند.

این گونه افراد براساس این که همیشه دو فکر، بیشتر از یک فکر کارآیی دارد، در کارهای خود از مشورت افراد خبره و کاردان استفاده می‌کنند، تا کارها به نحو احسن انجام گیرد.

در نهایت نیز، علاوه بر تکیه بر پروردگار یکتا، مردم را نیز در نظر داشته، از آن چه به آن‌ها روزی داده شده، انفاق می‌کنند و در راه زدودن فقر در جامعه تلاش می‌نمایند. به این ترتیب مشخص می‌شود که این گونه افراد مؤمن و مخلص به دستورات الهی عمل کرده، اجر خود را از خداوند تبارک و تعالی می‌طلبند (پنج‌شنبه ۱۸/۱۰/۹۹).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَ جَزَاؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَ
أَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ
(آیه ۴۰ سوره شوری)

کیفر بدی، مجازاتی است همانند آن و هر کس عفو و اصلاح کند، پاداش او با خدا است. خداوند ظالمان را دوست ندارد.

واقعیت مسأله این است که مجازات و انتقام گرفتن از ظالم، حق مظلوم است و هیچ‌کس حق ندارد مانعی بر سر راه او ایجاد کند. در عین حال، هر گاه مظلوم، پیروز و مسلط بر ظالم شد، اگر صبر کند و انتقام نگیرد، فضیلت بزرگی خواهد بود.

در حقیقت باید گفته شود که کسی حق ندارد مانع تظلم خواهی فرد مظلوم شود. همچنین نباید کسی، فرد مظلوم را به واسطه تلاش برای گرفتن حق خود، سرزنش و ملامت و مجازات کند. این را هم باید در نظر داشته باشیم که هیچ فرد آزادی خواهی، نباید در یاری کردن مظلوم، تردید به خود راه دهد، چرا که استمداد کردن، حق مسلم هر مظلومی است و یاری کردن مظلومان با هر وسیله‌ای، وظیفه هر انسان آزاده و بیداری می‌باشد (شنبه ۹۹/۱۰/۲۰).

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

اِنَّمَا السَّبِیْلُ عَلٰی الَّذِیْنَ یَظْلَمُوْنَ النَّاسَ وَ یَبْغُوْنَ فِی الْاَرْضِ بِغَیْرِ الْحَقِّ اَوْلٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِیْمٌ (آیه ۲۴ سوره شوری)

ایراد و مجازات بر کسانی است که به مردم ستم می‌کنند و در زمین به ناحق ظلم روا می‌دارند. برای آنان عذاب دردناکی است!

یادآوری

همان‌گونه که ملاحظه فرمودید، در آیه قبل به این مسأله پرداخته شده بود که مظلوم این حق را دارد که در برابر ظالم یاری

و دوری از انتقام جویی و مقابله به مثل، نزد خداوند تبارک و تعالی پاداش دارد، اگر چه خداوند ظالمان را دوست ندارد (جمعه ۹۹/۱۰/۱۹).

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

وَ لَمَنْ اَنْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهٖ فَاَوْلٰئِكَ مَا عَلَیْهِمْ مِنْ سَبِیْلِ (آیه ۱۴ سوره شوری)
و کسی که بعد از مظلوم شدن یاری طلبد، ایرادی بر او نیست.

یادآوری

کسی که مورد ظلم و ستم واقع می‌شود، این حق را دارد که از ظالم انتقام گرفته و از حق خود دفاع کند. به عبارتی، باید گفته شود که یاری طلبیدن برای کسی که ظلمی بر او شده است به هیچ وجه عیب نیست، بلکه آن چه عیب دارد و نکوهیده می‌باشد، ظلم کردن است.

دفاع از مظلوم نیز امری اخلاقی بوده و کسی نباید مانع این دفاع گردد. این دفاع، هم می‌تواند به شکل عملی بوده و هم می‌تواند دفاعی زبانی باشد. چرا که دفاع زبانی از مظلوم نیز باعث می‌شود که مردم جامعه این روش را سرلوحه خویش قرار داده، ترس آن‌ها در برابر ظالم بریزد و به آن‌ها جسارت دفاع از مظلوم را بدهد.

از این رو، آیه فوق چنین می‌فرماید که کسی که بعد از مظلوم شدن یاری طلبد، ایرادی بر او نیست.

البته، در احادیث آمده که قیام به مفهوم قیام مسلحانه است، و هر اعتراض و انتقادی را نمی‌شود قیام نامید. کلمه "بغی" در اصل به معنی کوشش و تلاش برای به دست آوردن چیزی است، ولی بسیار می‌شود که به کوشش‌هایی که برای غصب حق دیگران و تجاوز از حدود و حقوق الهی صورت می‌گیرد، نیز اطلاق می‌شود. بنابراین، ظلم مفهوم خاص دارد و "بغی" مفهوم عام، و هر گونه تعدی و تجاوز از حقوق الهی را شامل می‌شود (یک‌شنبه ۹۹/۱۰/۲۱).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنَ عَظْمِ الْأُمُورِ (آیه ۳۴ سوره شوری)
 اما کسانی که شکیبایی و عفو کنند، این از کارهای پر ارزش است.

یادآوری

یکی از کارهای پُر ارزش که هم نزد خداوند تبارک و تعالی مقبول است و هم خلق خدا از آن مسرور می‌شوند، عفو و گذشت است. گذشت و فداکاری باعث می‌شود که هم انسان احساس آرامش کند و هم نزد پروردگار یکتا، اجر و پاداش منظور گردد.

از این رو، آیه فوق چنین می‌فرماید که کسانی که شکیبایی کنند و طرف را مورد عفو قرار دهند، این از کارهای پُر ارزش است.

طلبیده، در این مسأله نیز، ایرادی بر او نیست. در حقیقت در آیه قبل این مطلب مورد ارزیابی قرار گرفته بود که تظلم خواهی و تلاش برای احقاق حق، نه تنها ایرادی ندارد، بلکه باید انجام شود. چیزی که ایراد دارد، ظلم کردن و خارج شدن از مسیر عدالت است. البته، باید در نظر داشت که اگر مظلوم پیروز و مسلط بر ظالم شد، اگر صبر کند و انتقام نگیرد، فضیلت بزرگی خواهد بود. این نکته در گفته‌های بزرگان ما هم آمده است که می‌گویند:

در عفو لذتی است، که در انتقام نیست.

از این رو، در آیه فوق و در ادامه آیه قبل چنین می‌فرماید که ایراد و مجازات بر کسانی است که به مردم ستم می‌کنند و در زمین به ناحق ظلم روا می‌دارند. برای آنان عذاب دردناکی است!

در حقیقت، باید گفته شود که مجازات و کیفر تنها از آن کسانی است که به مردم ستم می‌کنند و در زمین به ناحق ظلم روا می‌دارند.

آن‌ها علاوه بر کیفر و مجازات در دنیا، در آخرت نیز عذاب دردناکی در انتظارشان است. بعضی مفسران قرآن مجید این جمله را، یعنی جمله "ظلم به مردم" را به معنی ظلم و ستم و جمله "ظلم در روی زمین" را به معنی تکبر و خود برتر بینی دانسته‌اند. بعضی دیگر از مفسران قرآن مجید، جمله اول را ناظر به ظلم و جمله دوم را به قیام بر ضد حکومت ذکر کرده‌اند.

حضرت مهدی (عج) و انتقام او و یارانش از ظالمان و مفسدان در ارض تفسیر شده است. البته، این گونه تفسیرها از قبیل بیان مصداق واضح و روشن است و مانع از عمومیت مفهوم آیه نیست.

به هر حال، باید در نظر داشت که یکی از عوامل عدم گذشت و عفو و بخشش، کینه‌ای بودن و لجاجت در مواضع می‌باشد. از خداوند می‌خواهیم که به ما توفیق دهد تا افرادی با گذشت باشیم. از درگاهش مسئلت می‌نماییم که مصلحان و رهبران جامعه را طوری هدایت فرماید که در گفتار و کردار خویش، مروج صبوری و عفو و بخشش در کارها بوده، اجتماع و مردم را به ظلم ستیزی و عدالت محوری، تشویق و ترغیب نمایند (دوشنبه ۱۰/۲۲/۹۹).

ایام‌تان به کام، عاقبت‌تان ختم به خیر.
التماس دعا.

واقعیت مسأله این است که حق انتقام‌گیری و قصاص و کیفر برای مظلوم در برابر ظالم، هرگز مانع از مسأله گذشت و عفو و بخشش نیست.

قابل توجه این که مسأله صبر قبل از غفران ذکر شده، چرا که اگر صبر و شکیبایی نباشد، کار به عفو و گذشت منتهی نمی‌شود. زمام نفس از دست انسان بیرون می‌رود و روی انتقام پافشاری می‌کند.

این را هم باید متذکر شد که عفو و غفران در صورتی مطلوب است که از موضع قدرت باشد.

بنابراین، باید در نظر داشت که عفو که جنبه تحمیلی از سوی ظالم داشته باشد و یا او را در عملش جری‌تر و جسورتر سازد، هرگز مطلوب نیست.

در بعضی از روایات، آیه فوق و آیات قبل‌تر آن که توضیح داده شد، به قیام